

FRANSUZ TILIDA BO'G'INNING FONETIK VA STRUKTUR XUSUSIYATLARIGA DOIR

Nasimova Dilbar Baxadurovna
SamDCHTI o'qituvchisi

ANNOTATSIYA. *Mazkur maqolada fransuz tilida so'zlarni bo'g'inga ajratishda uchraydigan muammolar va ularga xos bo'lgan ochiq va yopiq bo'g'in turlari, bo'g'in strukturasi hamda fonologik hodisasi xususida fikr yuritilgan va tegishli xulosalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *Bo'g'in, fonetika, nutq zanjiri, ochiq va yopiq bo'g'inlar, bo'g'in strukturasi;*

Bo'g'in o'ziga xos artikulyatsiya va lingvistik xususiyatlarga ega bo'lgan tovush tizimidagi murakkab hodisadir. Ayrim tilshunoslar nuqtai nazaridan bo'g'inni segmental fonetik vositalar guruhiga kiritish mumkin degan farazlar ham mavjud. Bunda tilshunoslikda bo'g'in hodisasiga nisbatan berilgan ta'riflar xilma-xilligi ko'zga tashlanadi. Shu asosda bo'g'in tilning asosiy birlikligi bo'lib nutq zanjirining eng kichik qismidir. Darhaqiqat, biz gapirganda, talaffuz qiladigan birinchi birlik tovush emas, balki tovushlar birikmasi, tovushlar guruhi, bo'g'indir. Tilshunoslikda bo'g'ini til birligining eng kichigi deb ta'riflanadi va bu hodisa fonetikada bo'g'in nazariyasining asosiy tushunchalaridan biri bo'lmoqda.

Fonemalarning bo'g'inlarga bo'linishi bu - ob'ektiv voqelikda asossiz sof konventsionalizatsiya. Biroq bunday xulosaga kelish ham noto'g'ridir. Hatto tilni o'rganmagan inson ham og'zaki satrda nechta bo'g'in borligini juda aniq his qila oladi. Xuddi shu holat nutq zanjirini bo'g'inlarga osongina ajratadigan, ammo ularni tashkil etuvchi tovushlarini aniqlay olmaydigan bolalarga ham xos xodisadir.

Agar idrok nuqtai nazaridan bo'g'in tovushlarga ajralishi mumkin bo'lsa, talaffuz nuqtai nazaridan bo'g'in bo'linmas birlikni tashkil qiladi. Bo'g'inning ahamiyati har qanday tilda asosdir. Turli fonetik qonuniyatlar o'yini ham tilning "bo'g'in" deb ataladigan birlikligiga asoslanadi, Darhaqiqat, shuni esdan chiqarmaslik kerakki, bo'g'in nazariyasini o'rganishda bo'g'inning ta'rifi bilan belgilanadigan ko'plab murakkab muammolarga duch kelamiz.

So'zlarni bo'g'inlarga ajratishda quyidagilarga e'tibor berish maqsadga muvofiq. Birinchidan bo'g'inning yuqori qismini tashkil etuvchi tovush bu - unli.

Unlilar bo'g'inning yuqori qismi bo'lib, undan oldin yoki keyin kelgan undosh, tahlil qilinayotgan unlilar bilan bir bo'g'in tarkibiga kiradi va bir-biriga ta'sir qiladigan kontinuum sifatida taqdim etiladi.

Tilshunoslikda bo'g'in ikkita asosiy xususiyat bilan belgilanadi:

- A) Bo'g'in cho'qqisini tashkil etuvchi unli tovush
- B) Bo'g'inni tashkil etuvchi unli va undoshlarning birikmasi.

Fransuz tilida bo'g'indagi tovushlar tarkibi hamda unli va undoshlarning o'zaro joylashishi bo'g'inni ochiq va yopiq bo'g'inlarga ajratishga yordam beradi. Unli tovush bilan tugagan bo'g'in ochiq, undosh tovush bilan tugagan bo'g'in yopiq bo'g'in, deb ataladi. Masalan, AIS [ε]- *ochiq bo'g'in*; AIRE [εr]- *yopiq bo'g'in*; Fransuz tilida ochiq bo'g'in yopiq bo'g'inga nisbatan ko'proq uchraydi, ular tildagi umumiy bo'g'inlar sonining 85% tashkil qiladi, deb izohlangan [P.Mertens: 38].

Bo'g'in hosil qilishda unlilar asosiy vazifani bajaradi, ya'ni unlisiz bo'g'in yuzaga kelmaydi. Darhaqiqat, bo'g'inning asosini unli tovush tashkil etadi va shuning uchun ham unli bo'g'in hosil qiluvchi deb ataladi. So'zda qancha talaffuz etiladigan unli bo'lsa, bo'g'in soni ham shuncha bo'ladi. Masalan: *developpement* [de-və-lɔp-mã] to'rt bo'g'inli, *antre*[ãtr] bir bo'g'inli.

Bo'g'indagi tovushlar sostavi hamda, unli va undoshlarning o'zaro joylashishi bo'g'inni ochiq va yopiq bo'g'inlarga ajratadi.

Bo'g'in nutq artikulyatsiyasidagi muskullarning kuchlanishiga asoslanadi. Bunda nutq oqimidagi tovush tizimining izchil holatda kuchlanishi va bo'shashishi ya'ni nutq qismlari kuchlanishi bilan boshlanadi va yuqori nuqtasidan kuchlanish bilan tugaydi [M.Gammon 1929]. Shu takrorlanish bo'g'inga ajralishdir.

Bo'g'in strukturasi til fonetik tuzilishining fundamental asoslaridan biri sanaladi [V.A.Feodorov: 30]. Bo'g'inni tashkil qiluvchi fonemalarning o'zaro kombinatsiya qilinishiga qarab bo'g'in strukturasi aniqlanadi. Bu struktura fonologik hodisalarni ya'ni unlilarning kontekstual ko'rinishini aniqlashga imkon beradi va fransuz tilida bo'g'inni tashkil qiluvchi fonemalari o'zaro kombinatsiyaga qarab bo'g'inning strukturasi aniqlanadi. Bu struktura fonologik hodisalarni ya'ni unlilarning kontekstual ko'rinishini aniqlashga imkon beradi. Masalan : V, CV, CCV, VC, VCC, CVC, CCVC, CVCC, CCCVCC. (bu yerda « C » consonne, ya'ni undosh tovushni, « V » voyelle, ya'ni unli tovushni ifodalaydi). Bu kombinatsiyalar ichida keng tarqalgani CV turidir. Uning chastotasi boshqalarga qaraganda ancha yuqoridir.

Xulosa o'rnida, shuni ta'kidlash joizki, bo'g'inlarning o'ziga xos xususiyatlari tilshunoslikning muhim masalalaridan biri bo'lib, ularni chuqur va har tomonlama o'rganish alohida ilmiy izlanishlarni talab etadi. Bo'g'inlarning fonetik tuzilishi, shakllanish jarayoni hamda nutqdagi vazifalarini tadqiq etish tilning ichki qonuniyatlarini yanada kengroq anglash imkonini beradi. Bunday izlanishlar natijasida tildagi bo'g'inlarga xos bo'lgan fonetik, leksik, semantik va struktur xususiyatlar ochib beriladi, shuningdek, ularning so'z shakllanishi va talaffuz jarayonidagi o'rni aniqlanadi. Bo'g'in hodisasini o'rganish nafaqat nazariy tilshunoslik uchun, balki amaliy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki bo'g'inlarning o'ziga xos

jihatlarini aniqlash orqali talaffuz me'yorlarini belgilash, yozuv va nutq jarayonidagi ayrim muammolarni hal etish mumkin bo'ladi. Shu sababli bo'g'inlarning fonetik va struktur xususiyatlarini yanada chuqur tadqiq qilish kelajakdagi tilshunoslik izlanishlari uchun muhim yo'nalishlardan biri bo'lib qoladi.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Paul Robert. Le Petit Robert.- Paris, 2015.P. 1-220.
2. Maurice Grevisse. Le petit grevisse. – Paris., De Boeck Éducation s.a., 2009.P-16
3. Maurice Grevisse.André Goosse. Le bon usage. - Paris., De Boeck Supérieur s.a., 2016.P-68
4. В.Н.Ярцева.Лингвистический энциклопедический словарь. – М.:Сов. энциклопедия,1990 – 470.
5. Lucile Charliac.Annie – Claude Motron. Phonétique progressive du français.
6. Baxodurovna N. D. ON THE FEATURES OF EXPRESSING EXCLAMATIONS IN THE FRENCH LANGUAGE (BASED ON MONOSYLLABIC WORDS) //Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. – 2025. – Т. 5. – №. 4. – С. 159-162.
7. Baxodurovna N. D. The Use of Monosyllabic Words in Interrogative Sentences in French //American Journal of Philological Sciences. – 2025. – Т. 5. – №. 04. – С. 90-92.
8. Н.Умбаров., Г.Хамрокулов. Хозирги замон француз тили лексикологияси.- Тошкент.,1996.